

sodrába. Amint *Ébredjetek* című cikkével kiáll bátran a politika és a történelem porondjára, ő, az asszony, amikor férfiakból is hiányzik a bátorság, az erő, a lélekjelenlét, a hivatástudat biztonsága. És megindul a végzetes, de gyönyörű úton, mely bujdosásra kényszeríti később, s a *Bujdosó könyv* megírására. Amely út elvezeti a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének megszervezésére, halálosan nehéz körülmények között, — amely út elvezeti a Napkelet megalapításához és a szerkesztői irányító asztalhoz. Amely út most már nemcsak művészi szempontból meg-nem-értőket, de elkeseredett politikai ellenfeleket is sodor szembe vele. Lassan országos eredményeket hoz célkitűzései számára mégis.

Mit adott nekem a *«Bujdosó könyv?»* Hadd mondjam meg az ő szavával: «Egy halálraszánt faj legboldogtalanabb nemzedékének a kínját és becsületét». És annak bizonyosságát, hogy Tormay Cecile még művészeténél is jobban szerette nemzetét.

«Világító viaszfigurákat» formált a nagy katasztrófa után.

Ez az ő kinja és becsülete.

Ereje-fogytán tért vissza a program-művészettől az abszolút-művészethez. *«A mesé»*-hez. És látásokat látott a Rókus-kórház vén-séges földalatti kápolnájában.

«Mikor az óra megáll.»

De utolsó erejével még egyszer óriást alkotott, befejezetlen, nagy trilógiáját. Művészete gyötrelmes magasságokba tornyosult. Minden mondata ötvösművészeti remek. Késő korok fognak tömörséget tanulni tőle. Nemzedékek magyar kifejező-erőt. Lírikusok kép- és szimbólum-gazdagságot. Próza-írók vasbeton-szerkezetet. Ezt adja nekem és mindnyájunknak *«Az ősi küldött»*.

Ősi küldött volt valóban ő is. *Missziója volt hozzánk.*

Asszony nál több volt, mert ember volt. Embernél több volt, mert művész volt. S asszonyban, emberben, művészen egyaránt, fájdalmasan és diadalmasan magyar.

MINT HALOTT ÉDESANYA ÁRVÁIHOZ.

Bujdosó könyvé-ben megrázó szavakkal siratja «a nagyszerű, fájdalmas Erdély» sorsát.

Mult dicsőségének, természet szépségének magasztalása után elmondja, hogy az összeomlás kétségbeesett hangulatában hogyan gyújtotta fáradt lelkét új hitre az erdélyiekkel való érintkezés, hogyan meritett új reménységet székely katonák magabizó szavaiból, tettekész szelleméből.

Erdély sorsa iránt később, a történelmi végzet beteljesülése után is rajongó érdeklődést tanúsított. Lelkes szemét könny borította el, mikor az elszakított magyarság kereszthordozásról kérdezősködött. Azt tartotta legfőbb tennivalónak, hogy a magyarság közt a lelki egység megmaradjon. A Napkeletbe gondos tervszerűséggel hívta, sorozta be Erdély lelkének szószólóit. A népet jó könyvekkel, a művelődés nemes eszközeivel, a szellemi

együttműködés törvényes, nemzetközi formái között akarta a magyar műveltségben, erkölcsben megtartani.

Fel-fellobbanó reménykedéssel tervezgette, hogy Erdélyt meg fogja látogatni. Hiszen olyan rég hordozza lelkében egy Erdélyről szóló könyvnek a tervét!

Emberek a kövek között és búsképű, régi házakban milyen szeretettel fogadták volna őt, hogy kitárták volna előtte szívüket, lelküket!

Tervei sírba hullottak.

Ám a sír sok mindent elfed, a szeretet gondját azonban el nem temetheti. Hisszük, hogy Tormay Cecile megdicsőült szelleme el-el fog látogatni Erdély magyarjaihoz, mint a halott édesanya árváihoz.

Gyallay Domonkos.

ERDŐ MÉLYÉNEK SOHA NEM HERVADÓ ÖRÖK ZÖLDJÉBŐL...

Azokban, akik hisznek még embert emberrel összebékítő gondolatokban, mélységes elnyugvást, elégtételt váltott ki az egyöntetű tiszteletadás, mellyel a magyar szellemélet irányadó tényezői meghajoltak Tormay Cecile ravatala előtt. Adjátok meg a művésznek, ami a művészé; az elismerés azt is nőteti, aki adja, — ez a nemes igazság ütközött ki a kegyelet minden tényén. Mégis maradt a tisztességtévésnek egy megnyilatkozása nekünk, erdélyieknek, mely külön jelentőséggel bír ránknézve és amelyben Tormaynak elsősorban emberi beállítottsága előtt hódolunk. Fel kell emlegetnünk, hogy elsőik közé tartozott, akik szívet és utat nyitottak a háború utáni Erdély íróinak a magyar központ sajtójába, a közös kultúratudat fényébe. Lehet, hogy ma már nem sokan találják ezt a tettét különösebb érdemének. Az erdélyiek jórésze köztudatba ment már, egyeseik éppen kegyeltjeivé váltak a magyar olvasóvilágnak.

És csak kevesen tudják, milyen nehéz út vezetett idáig, milyen keservek és áldozatok árán kellett kiverelkedni. Volt idő, amikor az írásokkal bekopogó erdélyit a lecsúszott rokonnak kijutó előítélettel fogadták. Az elutasítás legfeneköltebb formája a legmagasabb művészi színvonal megkövetelése volt, — a legmegdöbbentőbb és legmegalázóbb pedig az a vakság, mely szentháborút hirdetett, de a *valóban menthetőt*, a szellemi kapcsolatok fenntartását és továbbépítését közönnnyel hárfította el. Nagyon sok ujjam van félkezemen, hogy elszámoljam, hányan akadtak, akik vállveregetések, kibeszélések és fanyalgások nélkül felismerték a lényegét: a szellemélet munkásainak észbekapása, szinte tudat nélkül, a reflex természetességével jelentkező biztossága a másországhoz számító magyarság első és elsőrendű életjele! Hogy százezrek iránytű-vesztett lelkének megtartó, ösztönös tájékozódását jelenti e mozgalom a belső, örök népi erők felé; a talpraállásért és önmagában megállásért való, megbecsülendő viaskodást. — Végtelen magasból nézve azok is megtiszteltek bennünket,